

«Իրավաբանական Լրատուն» պարբերական է, որը նպաստում է արդի իրավական մշակույթի ձևավորմանը

2006թ. հոկտեմբեր, թիվ 5

Պ ե տ ո թ յ ու ն ն ե թ ի ա ն ս ա ս ա ն հ ի մ ք ը ա ր դ ա ր ա դ ա տ ո թ յ ու ն ն է : ՊԻՆԴԱՐՈՍ

Մարդու իրավունքների պաշտպանության խնդիրը այսօր կարելի է համարել Հայաստանում ամենահրատապ և արժանատի լուծումներ պահանջող խնդիրներից մեկը: Քաղաքացին լիովին վստահ չէ, որ իր խախտված իրավունքների պաշտպանության համար կարող է ապավինել հայրենական արդարադատությանը, իսկ արդարադատություն իրականացնողներն էլ լիարժեք չեն գիտակցում իրենց դերի և պատասխանատվության չափը: Սահմանադրական փոփոխություններից հետո քաղաքացիների իրավունքների պաշտպանության հարցում իր ուրույն տեղն ու դերն է փորձում գտնել ՀՀ Սահմանադրական դատարանը, թեև, հանուն ճշմարտության պետք է նշել, որ քաղաքացիների իրավունքների պաշտպանության հարցում ՄԳ-ի լիազորությունները լիարժեք չեն: Այնուամենայնիվ, դատական համակարգի նկատմամբ թերահավատ քաղաքացիները մեծ սպասելիքներ ունեն ՄԳ-ից՝ դրա գործելակերպում տեսնելով Հայաստանի արդարադատության մտապատկերը: Մնում է համբերել և տեսնել, թե ՄԳ-ն, իր սահմանափակ լիազորություններով հանդերձ, որքանով կարողարացնի քաղաքացիների սպասելիքները:

Ի ԼՐԱՅՈՍ

ՀԱՐՑԱԶՈՐՈՒՅՑ

Իրավաբանական լրատուն հարցազրույց է անցկացրել ՀՀ Սահմանադրական դատարանի նախագահ, իրավագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Գագիկ Հարությունյանի հետ: Հարցազրույցի՝ սահմանադրական արդարադատության հարցերին նվիրված մասը՝ էջ 4-5-ում:

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

2006թ.-ի հոկտեմբերի 25-ին տեղի ունեցավ Հայաստանի երիտասարդ իրավաբանների ասոցիացիայի կողմից կազմակերպված «ՀՀ Սահմանադրությունը քաղաքացիական հասարակության կայացման ճանապարհին» գիտաժողովի բանավոր փուլը: Մանրամասները՝ էջ 6-ում:

ՓԱՍՏԱՔԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

2006թ.-ի հոկտեմբերի 25-ին 149 փաստաբան երդվել է և փաստաբանական գործունեություն իրականացնելու արտոնագիր ստացել: Փաստաբանական պալատի նախագահը գոհ է հերթական քննությունների արդյունքներից, բայց ավելի գոհ է 2004թ.-ին ընդունված «Փաստաբանության մասին» օրենքից, որով փաստաբանների որակավորման քննություններ անցկացնելու իրավունք է ընձեռվել Փաստաբանական պալատին: Նախկինում փաստաբանների որակավորման քննություններն ընդունվում էին պետական բարձրագույն որակավորման հանձնաժողովի կողմից, որի կազմում կար ընդամենը 3 փաստաբան, մյուսները պետական կառույցի կողմից նշանակված անձինք էին, ոչ փաստաբաններ: Ներկայումս քննություններն անցկացնում է Փաստաբանական պալատի որակավորման հանձնաժողովը, որի կազմում ընդգրկված 9 անդամից 6-ը փաստաբաններ են, հանձնաժողովի նախագահը ևս փաստաբան է: Օրենքի այս կարևորագույն դրույթի առաջարկի հեղինակը «ԼԻԳԱ ԸԼԱՅԸՆՍ» իրավաբանական ընկերության նախագահ, փաստաբան Կարեն Չարոյանն է:

ԴԱՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳԻՐԸ

2006թ.-ի հոկտեմբերի 21-ին Երևանում անցկացվեց ՀՀ դատական օրենսգրքի նախագծի առանձին հիմնախնդիրներին նվիրված սեմինար, որին մասնակցում են ՀՀ արդարադատության նախարարության, դատարանների, դատախազության, ոստիկանության, ՀՀ կառավարության իրավաբանական վարչության, Գերմանական տեխնիկական համագործակցության ներկայացուցիչներ, գիտնականներ և փորձագետներ Հայաստանից ու Գերմանիայից: Մեմինարի առանցքային թեմաներն էին նախադեպային իրավունքը, իրավունքի միասնական կիրառումը և վերաքննության գործընթացը:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Մարդու իրավունքների պաշտպանության և օմբուդսմենի ինստիտուտի կայացմանն առնչվող հարցեր են քննարկվել նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանի և Եվրախորհրդի մարդու իրավունքների հանձնակատար Թոմաս Համմերբերգի հոկտեմբերի 13-ի հանդիպման ընթացքում: Ռոբերտ Քոչարյանն ասել է, որ Սահմանադրության և դատաիրավական համակարգի բարեփոխումների շնորհիվ էսպես ընդլայնվում է մարդու իրավունքների պաշտպանության, օմբուդսմենի ինստիտուտի ազդեցիկության աստիճանը բարձրացնելու հնարավորությունը: Նախագահի խոսքով՝ թեև դժվար է օմբուդսմենի մշակույթ շունեցող երկրում արագ կայացնել համակարգը, սակայն բոլոր կառույցների հետ հետևողական աշխատելու դեպքում մի քանի տարի անց զգալիորեն կբարձրանա այդ ինստիտուտի արդյունավետությունը և հեղինակությունը:

ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐԸ ԸՆ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ ՊԵՏԸ Է ՈՒՆԵՆԱՆ ԱՃԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԳՐԱՏԵՆՅԱԿՆԵՐ, ԹԵ՞ ՈՉ

ՏԵՍԱԿԵՏ

Հարցը բավականին ցավոտ է և հրատապ: Դատական ղեկարտամենտի ձևավորման առաջին իսկ օրվանից մենք խնդիր ունեինք դատարանների շենքերում դատական ծառայողների բնականոն գործունեությունը ապահովել և այդ նպատակով ունենալ համապատասխան վարչական տարածքներ: Եվ խնդիրը ծագեց այնտեղ, որ որոշ դատարաններում (այս խնդիրը համատարած չէ) փաստաբանները տարիներ շարունակ դատարանների շենքերում զբաղեցրել են տարածքներ: Թե ինչ իրավական հիմքերով՝ դրանք տարբեր ժամանակներում տարբեր են եղել, այդպիսի հիմքեր այժմ միանշանակ չկան: Եվ մեր կողմից պայման դրվեց, որ դատարանների շենքերը պետք է ծառայեն միայն արդարադատության իրականացնելու՝ բավականին պատասխանատու գործառույթին: Խնդիր եղավ նաև գույքագրել դատարանների տարածքները, որպեսզի դրանք տրամադրվեն դատական ծառայողներին: Խնդիրը ակտուալ է. փաստաբանը չի կարող ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվել դատարանների շենքերում: Դա նաև երևոյթ է, որ հակասում է դատավորների վարքագծի կանոններին: Փաստաբանը, լինելով դատարանի շենքում, ներկայացնելիս քաղաքացիների շահերը, դատավորի հետ գտնվում է անմիջական առօրյա շփման մեջ, և դա կարող է վնասել դատավորի հեղինակությանը: Եվ ինչու՞ պետք է 500 փաստաբանից 10-ը արտոնյալ պայմաններով դատարանում ունենան գրասենյակային տարածք: Թող այս հարցին պատասխանեն: Ինչու՞ ոչ 500-ը, և ո՞վ է որոշում, թե որ տասը արտոնյալ պայմաններով դատարանում ունենան տարածքներ: Եվ մենք խնդիր դրեցինք, որ դատարանների շենքերը ընդհանրապես զերծ պահենք որպես փաստաբանների աշխատասենյակներ օգտագործելուց: Բայց միևնույն ժամանակ կլինեն փաստաբանների համար սենյակներ, որտեղ նրանք կկարողանան նախապատրաստվել համապատասխան դատական գործին: Բայց մշտական՝ այնտեղ ձեռնարկատիրական գործունեություն ծավալելու համար՝ բացառվում է:

ԷԴԳԱՐ ՍԵԴՐԱԿՅԱՆ
ՀՀ Դատական ղեկարտամենտի ղեկավար

Դատարանների շենքերում փաստաբանների «ծվարելու» պրակտիկան ձևավորվել է խորհրդային տարիներին, երբ փաստաբանությունը, ըստ էության, դատական համակարգի կցորդն էր և, բնականաբար, չէր իրականացնում իր հիմնական, այն է՝ իրավապաշտպան գործառույթը: Այդ էր պատճառը, որ փաստաբանները շատ հաճախ նույնացվում էին դատարանի աշխատակիցների հետ՝ դրանից բխող բոլոր հետևանքներով: Հետևաբար, խորհրդային ժամանակների ավանդույթների և տրամաբանության առումով, փաստաբանների՝ դատարանի շենքերում աշխատելը արտառոց համարվել չէր կարող: Այլ է ներկան: Սակայն, ցավոք, մինչև հիմա խորհրդային մտածելակերպը գերիշխում է, և շատ փաստաբաններ իրենց դերին և գործառույթներին վերաբերվում են խորհրդային տրամաբանությամբ:

Ինչ խոսք՝ բացարձակապես անընդունելի է, որ փաստաբանի գրասենյակը գտնվի դատարանի, կամ թեկուզ այնպիսի շենքում, որը կարող է դուրս գալ ինչ ազդել նրա անկախության վրա կամ կաշկանդել նրա մասնագիտական գործունեությունը: Անշուշտ փաստ է, որ ներկայումս շատ փաստաբաններ օբյեկտիվ, բայց ավելի հաճախ սուբյեկտիվ պատճառներով ի վիճակի չեն ունենալու սեփական գրասենյակներ կամ վարձակալելու դրանք: Սակայն, եթե այս հարցում որևէ մեկը պետք է աջակցություն ցուցաբերի նրանց, ապա դա պետք է անի Փաստաբանների պալատը և ոչ թե պետությունը, առավել ևս դատարանը: Մասնավորապես, որ Փաստաբանների պալատի՝ «Փաստաբանության մասին» օրենքով և պալատի կանոնադրությամբ սահմանված խնդիրներից է իր անդամների մասնագիտական գործունեության իրականացմանը աջակցելը:

ԴԱՎԻԹ ԱԲԳԱՐՅԱՆ
ՀՀ Փաստաբանների պալատի անդամ, փաստաբան

Կարծում եմ՝ տվյալ խնդիրն ունի ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական կողմ: Դրականը այն է, որ փաստաբանական ինստիտուտը, լինելով անկախ ինստիտուտ ինչպես դատական, այնպես էլ պետական այլ մարմիններից, իր առաքելությունը իրականացնելիս չպետք է կախված լինի այդ մարմիններից: Հետևաբար դատարանի շենքերում փաստաբանական գրասենյակների առկայությունը ոչ միայն չի բխում փաստաբանական գործունեության իրականացման սկզբունքներից, այլ նաև արդարադատության շահերից: Բացասականն էլ այն է, որ պետությունը, ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածով ստանձնելով մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության ապահովումը, պետք է գիտակցի փաստաբանության դերի կարևորությունը մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունները պաշտպանության գործընթացում, և համապատասխան միջոցներ ձեռնարկի՝ օժանդակելու այդ ինստիտուտի կայացմանը:

ԼԻԱՆԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
ՀՀ Փաստաբանների պալատի անդամ, փաստաբան

ԽԱՆՏՎԱԾ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԿԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

ԳՈՐԾՆԿԵՐՆԵՐՍ ԿՈՐՑՐԵՑԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ, ՔԱՆՁԻ ՇԱՆՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒՆ ՊԱՇՏՊԱՆՆԵԼ ԻՐԵՆՑ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ

2005թ.-ի նոյեմբերի 7-ին ԱրմենՏելի չորս բաժնիների մի խումբ աշխատակիցներ իրենց աշխատանքային, մասնագիտական, սոցիալական իրավունքների ոտնահարման մի շարք փաստերի վերաբերյալ ԱրմենՏելի ղեկավարությանը ներկայացրեցին «Պահանջագիր», որի պահանջները չկատարելու դեպքում խոստացան 2005թ.-ի նոյեմբերի 17-ին իրականացնել երկամսանոց նախազգուշական գործադուլ: Նախազգուշական գործադուլի իրականացման համար ստեղծվեց կոմիտե, որը «Պահանջագիրը» ներկայացրեց ընկերության գործադիր գլխավոր տնօրենին, ներքին ատոլիտին և ԱրմենՏելի աշխատակիցների արհմիութենական կոմիտեի նախագահին: Այս իրադարձությունները հասարակական մեծ հնչելություն ստացան և մանրամասնորեն լուսաբանվեցին ՁԼՍ-ների կողմից: ԱրմենՏելի աշխատակիցների արհմիութենն աշխատակից-գործատու աշխատանքային վեճի դեպքում դավաճանեց աշխատակիցներին և կատարեց իր պարտականություններին ճիշտ հակառակ գործառույթ՝

միարժեքորեն պաշտպանեց գործատուի շահերը: ԱրմենՏելի ղեկավարները ոչ մի կերպ չհամակերպվեցին այն մտքի հետ, որ աշխատակիցը կարող է. ունենալ ղեկավարության տեսակետից տարբերվող կարծիք, բարձրաձայն արտահայտել և պաշտպանել իր կարծիքը, պաշտպանել իր գործընկերների իրավունքները:

2005թ.-ի նոյեմբերի 17-ին նախազգուշական գործադուլն իրականացրած աշխատակիցների հանդեպ սկսվեցին կիրառվել մասսայական հետապնդումներ. սկսվեց «ԱրմենՏելն ընդդեմ նախազգուշական գործադուլ իրականացրած աշխատակիցների» դատական պրոցեսը, աշխատանքից ազատվեցին նախազգուշական գործադուլը ղեկավարած «անհնազանդ» ստորաբաժանումների ղեկավարները, իսկ հետագայում՝ նաև մասնակիցները:

Այս ամենին գումարվեց նաև անկատար աշխատանքային օրենսդրության և դատական համակարգի առկայությունը, և աշխատակիցը մնաց բացարձակ անպաշտպան: Նախազգուշական գործադուլ հայտարարած աշխատակիցներին մնում էր ապավինել միայն սեփական ուժերին և գործընկեր Հայաստանի երիտասարդ իրավաբանների ասոցիացիայի մասնագիտական աջակցությանը: Արդեն տեղի ունեցած և ապագայում սպասվող հետապնդումներին որևէ կերպ դիմակայելու համար նախազգուշական գործադուլը իրականացրած աշխատակիցների կողմից ստեղծվեց ԱրմենՏելի աշխատակիցների «Հավատ» արհեստակցական կազմակերպությունը, որը պետական գրանցում ստացավ 2005թ. դեկտեմբերի 13-ին:

Նախ տեղի ունեցավ ԱրմենՏելի կողմից գործադուլն անօրինական ճանաչելու պահանջով ներկայացված հայցի քննությունը: Շատ տարօրինակ ձևով Արաբկիր և Քանաքեռ-Զեյթուն համայնքների առաջին ատյանի դատարանը (դատավոր Գ.ոռ-Հակոբյան), դուրս գալով հայցի պահանջներից, անօրինական ճանաչեց նախազգուշական գործադուլը: ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանը և ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական և տնտեսական գործերով պալատը առաջին ատյանի դատարանի որոշումը թողեցին անփոփոխ: Նախազգուշական գործադուլն իրականացնողների համար պարզ դարձավ, որ բոլորին էլ տարբեր մտացածին և իրականությունից հեռու պատրվակներով ազատելու են աշխատանքից, քանզի ԱրմենՏելի հայցադիմումի մեջ կար

այսպիսի մի միտք. «գործադուլի իրականացումը չի բխում ՀՀ Սահմանադրության և մյուս օրենքների պահանջներից և դատարանի կողմից անօրինական ճանաչելու դեպքում կարող է հիմք հանդիսանալ դրա մասնակիցներին աշխատանքից ազատելու համար»: Նրանց աշխատանքից ազատելու՝ ԱրմենՏելի ղեկավարների սպառնալիքները չմնացին լոկ խոսքեր և մարդիկ կորցրեցին իրենց աշխատանքը, քանզի հանդգնել էին պաշտպանել իրենց աշխատանքային, մասնագիտական և սոցիալական իրավունքները: «Հավատ» արհեստակցական կազմակերպությունը

Մենք վստահ ենք, որ միայն ՀՀ յուրաքանչ-յուր քաղաքացու իրավունքների հետևողական իրականացման և պաշտպանության շնորհիվ Հայաստանը կդառնա իրավական և ժողովրդավարական պետություն:

Հայաստանի երիտասարդ իրավաբանների ասոցիացիայի մասնագիտական աջակցությամբ շուրջ մեկ տարի է զբաղվում է այս հարցերով և հուրախություն բոլորի արձանագրել է առաջին

հաջողությունները: Նախ՝ «նախազգուշական գործադուլի հարցով» դիմել ենք ՀՀ Սահմանադրական դատարան՝ ՀՀ Աշխատանքային օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի հետևյալ դրույթը՝ «Գործադուլը կոլեկտիվ պայմանագրի կնքման հետ կապված կոլեկտիվ վեճը չլուծվելու... դեպքում մեկ կամ մի քանի կազմակերպությունների աշխատողների կամ աշխատողների խմբի աշխատանքի ժամանակավոր դադարեցումն է» և ՀՀ Աշխատանքային օրենսգրքի 75-րդ հոդվածի 3-րդ մասը ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչելու համար, քանի որ դատարանը նախազգուշական գործադուլը անօրինական էր ճանաչել՝ հենվելով աշխատանքային օրենսգրքի՝ վերը նշված հոդվածների վրա: Վստահ ենք, որ ՄԳ-ն իր վարույթ կրողունի և կբավարարի մեր կողմից ներկայացված դիմումը, որը հնարավորություն կտա վերականգնել նախազգուշական գործադուլ իրականացնելու՝ ԱրմենՏելի աշխատակիցների խախտված սահմանադրական իրավունքը:

Առաջինը անօրինական ճանապարհով աշխատանքից ազատվեցին նախազգուշական գործադուլն իրականացրած բաժնիների ղեկավարները Ա. Դուկասյանը և Ա. Աբրահամյանը: Ուրախությամբ պետք է նշեն, որ շուրջ մեկ տարի տևած դատական գործընթացներից հետո վերջապես վերականգնվեցին Ա. Դուկասյանի խախտված իրավունքները՝ հաղթանակներ Արաբկիր և Քանաքեռ-Զեյթուն համայնքների առաջին ատյանի, ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ և ՀՀ վճռաբեկ դատարաններում: Հուսով ենք, որ շուտով ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանում համանման հաղթանակ կտոնի նաև Ա. Աբրահամյանը և մնացած հանիրավի աշխատանքից ազատված աշխատակիցները: Մենք վստահ ենք, որ միայն ՀՀ յուրաքանչյուր քաղաքացու իրավունքների հետևողական իրականացման և պաշտպանության շնորհիվ Հայաստանը կդառնա իրավական և ժողովրդավարական պետություն: Իսկ իրավական և ժողովրդավարական պետության կառուցմանը մենք մասնակցում ենք այսօրվանից:

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԽԱՈՒՍՅԱՆ «ԱրմենՏել» ՓԲԸ աշխատակիցների «Հավատ» արհեստակցական կազմակերպության նախագահ

ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ ԻՐԱՎՈՒՆՔ Է ԴԱՌՆՈՒՄ ԱՅՆ ԺԱՍԱՆԱԿ, ԵՐԲ ԱՅՆ ՀՍԱԿ ԻՐԱԳՈՐԾԵԼԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔ Է

-Պարոն Հարությունյան, սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում զգալիորեն փոփոխվեցին նաև Սահմանադրական դատարանի լիազորությունները, ընդունվեց «Սահմանադրական դատարանի մասին» նոր օրենքը: Խնդրում եմ հայտնել ձեր տեսակետը այս կապակցությամբ:

-Հարցին մոտենալով մի փոքր ճշգրտումով, որ լիազորությունների դաշտը էապես չի փոխվել, փոխվել են ՄԴ-ի լիազորությունների իրականացման մախաղդյալները: Եվ այդ փոփոխությունները էական են: Էական են, քանի որ ընդհանրապես սահմանադրական արդարադատություն իրականացնելիս անկախության այլ բաղադրատարրերի շարքում բացառիկ կարևոր նշանակություն ունի Սահմանադրական դատարանների գործառնական ու կառուցակարգային անկախության երաշխավորումը: Այստեղ խոսքը գործառնական անկախության և գործունակության մասին է: Եթե դատարանն ունի լիազորություն, որը չի իրացվում, ապա այդ լիազորությունը դառնում է վերացական լիազորություն: Ինչպես, օրինակ, մարդը, եթե ունի իրավունք, և այն չի իրացվում, նշանակում է՝ մարդն այդ իրավունքը պարզապես չունի: Իրավունքը իրավունք է դառնում միայն այն ժամանակ, երբ այն հստակ իրագործելի իրավունք է, իրացվող իրավունք: Նույն՝ բավականին ծանր վիճակում հայտնվել էինք մենք, և այդ վիճակը պայմանավորված էր նրանով, որ, սատեք, ՄԴ-ն իրավասություն ուներ գնահատելու նորմատիվ ակտերից օրենքների, կառավարության, ԱԺ-ի որոշումների, Նախագահի իրավական ակտերի սահմանադրականությունը, բայց այդ ակտերի գծով տաս տարի ոչ մի դիմում չէր ստացվել, իսկ որոշ հարցերով, օրինակ, օրենքի սահմանադրականության հարցով ընդամենը 8 գործ էր քննվել: Սա բավարար չէ սահմանադրական արդարադատություն իրականացնելու համար: Սահմանադրական արդարադատությունը պետք է լինի անընդհատ, ընդգրկուն և գործուն, որպեսզի վերահսկողության առարկան գտնվի այդ դաշտում: Հակառակ պարագայում՝ այդպիսի էպիզոդիկ գնահատումով սահմանադրական արդարադատություն չի իրականացվի:

-Խնդրում ենք ասել, թե, ըստ Ձեզ, որո՞նք են կատարված ամենաէական փոփոխությունները:

-Մեր Սահմանադրության առանցքային փոփոխություններից մեկը մարդու իրավունքների վերաբերյալ մոտեցման մեթոդաբանության փոփոխումն է: Դա չափազանց կարևոր է, որ շատերը դեռ չեն ընկալում և գիտակցում, որ մեր Սահմանադրության մախաղդ տարբերակում մարդու իրավունքների վերաբերյալ ըստ էության տեղ էր գտել այսպես կոչված ձևախեղված պոզիտիվիստական մոտեցումը, երբ խոսքը վերաբերում էր ոչ թե իրավունքի, այլ օրենքի գերակայությանը, և մարդկանց իրավունքները էլին ճանաչված որպես բարձրագույն արժեք և անմիջական գործող իրավունքներ: Սահմանադրականորեն փոփոխվեց մարդու իրավունքի գերակայության սկզբունքը, և այդ իրավունքները ճանաչվեցին ոչ միայն որպես անմիջական գործող իրավունքներ, այլ նաև որպես բարձրագույն արժեք, այդ թվում մարդու արժանապատվությունը՝ որպես այդ իրավունքների հենք, և այլևս այդ իրավունքները պետության համար դարձան պետական գործառնությունների սահմանափակիչներ: Պետությունը սահմանափակված է այդ իրավունքներով՝ որպես անմիջական գործող իրավունքներ: Սա մեթոդաբանական բոլորովին այլ մոտեցում է և այս մոտեցումը համահունչ է ոչ միայն այսօրվա եվրոպական չափանիշներին, այլ նաև մեր պատմական զարգացումների շատ հետաքրքիր ընդհանրացումներին՝ սկսած 1184թ.-ի Գոշի Դատաստանագրքով, Որոգայթ փառացով այս հարցը շատ խորը ընկալում և իրացում է գտել մեր պատմության մեջ: Եվ, բարեբախտաբար, այսօր մենք ոչ միայն եվրոպական ավանդույթների, այլ նաև մեր պատմական ավանդույթների շարունակողն ենք դառնում, և սա պատմությունից ճիշտ դասեր քաղելու օրինակներից մեկն է: Սահմանադրական իրավունքների պաշտպանության առումով առանցքային փոփոխությունը, որ կատարվեց, այն

էր, որ ՄԴ լիազորությունները դարձվեցին գործուն լիազորություններ՝ փոփոխություն կատարելով հատկապես 101 հոդվածում և ընդդայնելով ՄԴ դիմող սուբյեկտների ցանկը: Այժմ Սահմանադրական դատարան դիմում են ոչ միայն երկու սուբյեկտներ, այլ դրանց ցանկը բավականին ընդլայնված է, և դիմելու հնարավորությունը բավականին հեշտացված և հստակացված է: Նախկինում դիմում էին պատգամավորների 1/3-ը, ներկայումս այդ թիվը փոխվեց 1/5-ի, և փոփոխությունն անմիջապես իրեն զգացնել տվեց. այս 3 ամսվա ընթացքում արդեն ԱԺ պատգամավորներից երկու դիմում է ներկայացվել ՄԴ: Զաղաքացիները ՄԴ դիմելու հնարավորություն չունեին, այժմ նրանք կարող են դիմել ՄԴ, երբ դատական բողոք մակարդակներում իրենք սպառել են պաշտպանության հնարավորությունները, վերջնական դատական ակտը ուժի մեջ է մտել, և այդ ակտով նրանց նկատմամբ կիրառվել է օրենքի նորմ, որի սահմանադրականությունը նրանք վիճարկում են: Խնդիրը թողնվել է միայն այս նեղ շրջանակում՝ օրենքի նորմի սահմանադրականության վիճարկումը կոնկրետ դատական գործով: Չնայած դրան՝ այս ընթացքում արդեն մեզ դիմել են շուրջ 430 քաղաքացի, որոնց մի մասը ծանոթանալով, ճշտելով պայմանները, դիմելու կարգը, իրավունքները և այլն, հրաժարվել է գրավոր դիմել: Պատկերացրեք՝ օրենքի սահմանադրականության հարցով 10 տարում դատարանը քննության է առել ընդամենը 8 գործ, իսկ միայն երեք ամիսների ընթացքում արդեն շուրջ 20 այդպիսի գործ է ընդունել քննության: ՄԴ-ի դիրքորոշումները

իրականում կդառնան սահմանադրական իրավունքի և ընդհանուր օրենսդրության համար իրավունքի աղբյուր, և ներագոյնությունը սահմանադրական գործընթացների վրա կլինի շոշափելի ու արդյունավետ: Բացի դրանից՝ կարևոր պարագաներից մեկն այն է, որ մարդու իրավունքների պաշտպանը հնա-բավորություն ունեցավ դիմել ՍԳ: Վերջինս արդեն երկու դիմում է ներկայացրել ՍԳ: Մեկը քննության է առնվել և որոշումը կայացվել է սեփականության օտարման հարցերի վերաբերյալ, որի պահանջով այսօր օրենսդրական կարգավորումներ են փորձում իրականացնել, և երկրորդ դիմումի քննությունն էլ նշանակվել է դեկտեմբերի 12-ին, որտեղ մարդու իրավունքների պաշտպանը քննության առարկա է դարձրել Կուսակցությունների մասին օրենքը: ՍԳ դիմելու հնարավորություն են ստացել նաև տեղական ինքնակառավարման մարմինները, գլխավոր դատախազը, դատարանները: Դատարաններից մեկ դիմում արդեն ստացվել է, և ՍԳ-ն որոշում կայացրել է: Այսինքն՝ դիմողների շրջանակն այսօր կարելի է բավարար համարել՝ արդյունավետ սահմանադրական արդարադատություն իրականացնելու համար:

-Կատարված սահմանադրական փոփոխություններն արդյո՞ք բավարար են Հայաստանում սահմանադրական արդարադատության լիարժեք իրականացման համար:

-Ես չեմ համարի, թե սահմանադրական այդ փոփոխություններով այս ոլորտում խնդիրներն ամբողջությամբ լուծված են: Այն լուծումները, որոնք արվել են, անհրաժեշտ էին, բայց իմ կարծիքով՝ ոչ բավարար: Ոչ բավարար, որովհետև առանցքային երկու խնդիր դուրս է մնացել այսօրվա լուծումներից, թերևս երեքը կարելի է ասել:

Առաջինն այն է, որ սահմանադրական լիազորությունների հարցով վեճերի լուծման խնդիրը մնացել է օդում կախված: Բոլոր երկրները, հատկապես 21-րդ դարի քնակոխած առաջադիմական մոդել ունեցող երկրները, այդ խնդիրը լուծել են: Առաջինը գերմանացիները դեռևս 1949 թվականին իրենց հիմնական օրենքում անդրադարձան այս հարցին՝ որպես կարևորագույն խնդիրներից մեկը, և առաջին լիազորությունը, որ վերապահեցին դաշնային ՍԳ-ին, այն էր, որ վերջինս պետք է լուծի սահմանադրական մարմինների լիազորությունների հարցով առաջացած վեճերը և այդ վեճերը լուծի Սահմանադրությունը մեկնաբանելով: Այսինքն՝ առաջ է գալիս նաև այսպես կոչված վերացական մեկնաբանման անհրաժեշտություն, որը ծագում է վեճերի լուծման ժամանակ, և մեկնաբանելով սահմանադրության նորմը, լուծվում են այդ վեճերը, և այդ մեկնաբանությունը դառնում է պաշտոնական մեկնաբանություն վեճերի լուծման ժամանակ:

Երկրորդ կարևոր խնդիրը այն էր, որ մարդու իրավունքների պաշտպանության հարցում ցուցաբերվեց վախվորած մոտեցում: Այս մոտեցումը կա միջազգային սահմանադրական պրակտիկայում՝ սա ունեն Լեհաստանի Սահմանադրական տրիբունալը, Ռուսաստանի ՍԳ-ն, և սահմանափակվում է միայն օրենքի նորմի սահմանադրականության գնահատմամբ, սա թերևս բավարար չէ այն առաջադիմական մոդելների առումով, որ այսօր կան Գերմանիայում, Իսպանիայում, մի շարք այլ երկրներում: Դասական մոդելն այն է, որ եթե սահմանադրական իրավունքներն անմիջական գործող իրավունքներ և բարձրագույն արժեք են ճանաչվում (ՍԳ-ի մասին մեր օրենքում էլ ասվում է, որ ՍԳ-ն երաշխավորում է Սահմանադրության գերակայությունն ու անմիջական գործողությունը), անմիջական գործողությունը չես կարող երաշխավորել, առանց իրավունքները որպես անմիջական գործող իրավունքներ անհրաժեշտ ձևով պաշտպանելու և ապահովելու: Այսինքն՝ դատարանը պետք է քննության առնել ոչ միայն օրենքի նորմի սահմանադրականությունը, այլ նաև այն, թե մարդու իրավունքներն արդյո՞ք վերջնական

ձևով պաշտպանվել են, թե՞ ոչ: Երրորդ հարցը կապված է շատ նուրբ և խորքային պրոբլեմի հետ: Ինչպես նախկին խորհրդային, այնպես էլ արևելյան Եվրոպայի շատ երկրներ, երբ ժողովրդավարացման այս նոր ալիքի պայմաններում փորձեցին իրենց դատաիրավական բարեփոխումներն իրականացնել, կանգնեցին հետևյալ հարցի առջև. սահմանադրական արդարադատությունը լիարժեք ներդնելն անհրաժեշտություն է: Այս պարագաներում ինչպե՞ս վարվել ենթաօրենսդրական ակտերի՝ օրենքին համապատասխանության հարցի լուծման հետ: Արդյո՞ք անհրաժեշտ է ստեղծել հատուկ վարչական դատարաններ և դրանց միջոցով փորձել խնդիրը լուծել կամ դա վերապահել ընդհանուր իրավասության դատարաններին, թե՞ այստեղ որոշակի տարանջատում կատարել: Երկրների մեծ մասը, հատկապես փոքր երկրները, որոնք և մարդկային, և ֆինանսական ռեսուրսների անհրաժեշտություն ունեն և չեն ձգտում ստեղծել զանազ դատարաններ, որոնք ավելի շատ ներարկման օբյեկտ են դառնում, նաև Լեհաստանում, Սլովենիայում և այլն, զնացին այն ճանապարհով, որ հիմնականում ենթաօրենսդրական ակտերի՝ օրենքին համապատասխանության հարցը վերապահեցին ՍԳ-ներին: Այսինքն ՍԳ-ն ինչո՞վ է տարբերվում այլ դատարաններից. սա իրավունքի դատարան է, մյուս դատարանները փաստի դատարան են, որ կիրառման կամ սխալ կիրառման հանգամանքներն են քննում, իսկ ՍԳ-ն քննում է, թե հենց ակտն ինքը որքանո՞վ է սահմանադրական, իրավունք ունի՞՞ գոյություն ունենալ, թե՞ ոչ: Եվ, ելնելով այս տրամաբանությունից, առանձնացրեցին. ՍԳ-ներին վերապահեցին ոչ միայն օրենքի սահմանադրականության հարցը, ոչ միայն նորմատիվ ակտերի՝ Սահմանադրության համապատասխանության հարցը, այլև այդ ակտերի՝ օրենքին համապատասխանության հարցը, միջազգային պայմանագրերին համապատասխանության հարցը, իսկ կիրառման հետևանքների հետ կապված հարցերը թողեցին ընդհանուր իրավասության դատարաններին կամ Վարչական դատարաններին: Մեզ մոտ հրաժարվեցին այս մոտեցումից, պատճառաբանելով, թե ցանկություն կա ստեղծել Վարչական դատարանների համակարգ, իսկ այսօր կա նույնիսկ որոշակի իրավական բաց այս հարցում: Վարչական դատարանը չկա, քաղաքացին ենթաօրենսդրական ակտերին վերաբերող հարցերով ՍԳ դիմել չի կարող, ընդհանուր իրավասության դատարանները նորմատիվ իրավունքով իրավասություն ունեն գնահատել բոլոր ակտերի՝ օրենքին համապատասխանության հարցը, բայց դատավարական օրենսգրքերն այստեղ որոշակի արգելքներ են դնում: Այսինքն՝ չկա որևէ հստակություն, որի արդյունքում տուժում է անձը, նրա իրավունքները, նրա իրավունքների պաշտպանությունը և, վերջին հաշվով, արդարադատությունը:

Հարցեր կան, որոնք դեռևս լուծման փուլում են և պետք է լուծվեն: Ընդ որում՝ պետք է լուծվեն ոչ թե հեծանիվ հայտնաբերելով, այլ միջազգային փորձը խորությամբ հաշվի առնելով և տեսնելով, թե հատկապես նույնատիպ երկրներում, որոնք արդեն ինչ-որ տեղ ժողովրդավարական զարգացումների ճանապարհին առաջընթաց քայլեր են կատարել, արձանագրել արդյունքներ, ինչպե՞ս, ի՞նչ արդյունավետությամբ են աշխատում այս ինստիտուտները, որ հնարավոր լինի կատարելագործել: Այսինքն՝ այս փոփոխությունները առնչվում են նաև սահմանադրական արդարադատության համակարգի հետ, և ես համոզված եմ, որ համակարգային բարեփոխումներ իրականացնելու անհրաժեշտություն կա:

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՈՉ ՖՈՐՄԱԼ ԿՐԹՈՒԹՅԱԼ ՁԵՎ

Ինչպես ցանկացած երկրում, այնպես էլ ՀՀ-ում քաղաքացիական հասարակության կայացման առաջնային ու գլխավոր նախապայմանը քաղաքացիների բարձր իրավագիտակցությունն է ու նրանց լավատեղյակությունը երկրի Սահմանադրությանը և օրենքներին: Մասնավաճ ՀՀ-ում, Սահմանադրության փոփոխությունների ընդունման և դրանց համապատասխան տեղի ունեցող օրենսդրական փոփոխությունների իրականացման գործընթացներում, առանձնակի է կարևորվում բնակչությանը նմանօրինակ փոփոխություններին հասու դարձնելու, երկրում հասարակական բարձր իրավագիտակցություն, զարգացած իրավական մշակույթ և դաստիարակություն ձևավորելու անհրաժեշտությունը:

Բացի դրանից՝ փոփոխվող օրենսդրությունը պահանջում է անընդհատ ուսումնասիրություն և վերլուծություն: Այս առումով, սակայն, իրավաբանական բուհերի և ֆակուլտետների ուսումնական ծրագրերը թույլ չեն տալիս վերանայել նախկինում դասավանդված, բայց հետագայում փոփոխված իրավունքի ճյուղը: Խոսքը, մասնավորապես, վերաբերում է Սահմանադրությանն ու սահմանադրական իրավունքին: Մինչև ժամանակ, իրավաբանական բուհերում և ֆակուլտետներում բավարար չափով չեն կազմակերպվում իրավաբան ուսանողների իրավավերլուծական մտքի զարգացմանն ուղղված միջոցառումներ, երբ ուսանողների կողմից կքննարկվեն ու կբացահայտվեն իրավական ակտերի թերություններն ու առավելությունները: Նույնը վերաբերում է նաև շրջանավարտներին և պրակտիկ իրավաբաններին: Նման պայմաններում իրավագիտության ոլորտում գիտելիքների վերանայման լավագույն առիթ և միջոց կարող են հանդիսանալ ոչ ֆորմալ կրթության այնպիսի ձևեր, ինչպիսիք են գիտաժողովները: Վերոնշյալ հիմնախնդիրների լուծումն էլ հանդիսանում է ՀԵԻԱ-ի կանոնադրական նպատակներից մեկը: ՀԵԻԱ-ի կողմից «ՀՀ Սահմանադրությունը քաղաքացիական հասարակության կայացման ճանապարհին» թեմայով գիտաժողովը կազմակերպվեց 2006թ.-ի հոկտեմբերին՝ Հասարակական երկխոսության և զարգացումների կենտրոնի աջակցությամբ՝ պետական բյուջեից տրամադրված դրամաշնորհի շրջանակներում: Գիտաժողովի նպատակն էր խթանել սահմանադրական իրավունքի ոլորտում երիտասարդ իրավաբանների կողմից ինքնուրույն գիտական հետազոտությունների կատարումը, նրանց ներգրավել սահմանադրական նոր դրույթներից բխող տարբեր օրենսդրական ակտերի քննարկումներին, նպաստել ՀՀ Սահմանադրության նոր դրույթների և օրենսդրական

փոփոխությունների հասարակական իրազեկմանը: Գիտաժողովի բանավոր փուլը տեղի ունեցավ 2006թ.-ի հոկտեմբերի 25-ին՝ Գոուլդեն Թյուլիփ Երևան հյուրանոցում: Միջոցառման գրավոր փուլի ընթացքում մասնակիցների կողմից ներկայացված 19 գրավոր աշխատանքների գնահատման արդյունքում առավելագույն միավորներ հավաքած 6 լավագույն զեկույցների հեղինակները մասնակցեցին եզրափակիչ՝ բանավոր փուլին, որի ավարտից հետո ամփոփվեցին գիտաժողովի ընդհանուր արդյունքները: Բանավոր փուլի հաղթող ճանաչվեց ԵՊՀ իրավաբանական ֆակուլտետի մագիստրատուրայի 1-ին կուրսի ուսանող Հայկ Կարապետյանը, որը միաժամանակ արժանացավ նաև «Գիտաժողովի հաղթող» մրցանակին: Գիտաժողովի 2-րդ մրցանակակիր ճանաչվեց և «Լավագույն գրավոր զեկույց» մրցանակին արժանացավ Երևանի Խ. Աբովյանի անվան ՀՊՄՀ իրավագիտության բաժնի 5-րդ կուրսի ուսանողուհի Եսթեր Բարսեղյանը: Նույն համալսարանի իրավագիտության բաժնի 5-րդ կուրսի ուսանողուհի Գայանե Հակոբյանը արժանացավ գիտաժողովի 3-րդ մրցանակին: Գիտաժողովի բանավոր փուլին մասնակցելու համար համապատասխան մրցանակների արժանացան նաև ԱՏԿ համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետի 3-րդ կուրսի ուսանողուհի Սյուզաննա Մողմոնյանը, Գավառի պետական համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետի 5-րդ կուրսի ուսանողուհի Սյուզաննա Մուխսիկարյանը և ԵՊՀ իրավաբանական ֆակուլտետի մագիստրատուրայի 2-րդ կուրսի ուսանող Բագրատ Ղազինյանը: Գիտաժողովի բանավոր փուլի դատավորներն էին ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի օրենսդրության վերլուծության և զարգացման վարչության պետի տեղակալ, ՀՀ արդարադատության 2-րդ դասի պետական խորհրդական Վրեժ Գասպարյանը, Հասարակական երկխոսության և զարգացումների կենտրոնի գործադիր տնօրեն, փաստաբան Էլինար Վարդանյանը և ՀԵԻԱ-ի փոխնախագահ, փաստաբան Դավիթ Աբգարյանը: Միջոցառումը արձագանք գտավ նաև ՉԼՄ-ների շրջանում: Առաջիկա մեկ ամսվա ընթացքում գիտաժողովի բանավոր փուլի մասնակիցների զեկույցները կհրատարակվեն առանձին գրքույկով և կտրամադրվեն իրավաբանական ֆակուլտետների գրադարաններին: Դրանք անվճար կտարածվեն նաև իրավաբան ուսանողների, իրավաբանությամբ հետաքրքրվող անձանց և շահագրգիռ կառույցների շրջանում:

ԸՆՏԱՀԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԸԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱՅԱՑՄԱՆ ՃԱՆԱԴԱՐԻՆ ԸԱՄԱՌՑ

ՏԳԻՊՈՒՄ

1995թ.-ի հուլիսի 5-ին հայ ժողովուրդը, ընդունելով Սահմանադրություն, կարևորագույն քայլ կատարեց պետության հիմքերի ամրապնդման և պետականության կայացման ու զարգացման գործում: Սահմանադրությունը ընկալվեց զուտ որպես պետության խորհրդանիշ, ինչը տրամաբանական է, և այդպես պետք է, որ լինի: Սակայն Սահմանադրությունը հասարակության լայն շերտերի կողմից չընդունվեց որպես իրենց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության միջոց: Դրա հետևանքով առաջացավ և մինչև հիմա, ցավոք, շարունակում է առկա լինել «անջրպետ» հասարակության և Սահմանադրության միջև: Մինչդեռ Սահմանադրությունը անժխտելի կարևոր նշանակություն ունի քաղաքացիական հասարակության կայացման գործում: Այդպիսի հասարակության գոյությունը հնարավոր է միայն իրավական պետությունում, որտեղ առկա է իրավական հավասարությունը: Վերջինս հնարավոր և իրական է դարձնում ազատությունը համընդհանուր նորմատիվ-իրավական ձևի ներքո, որոշակի իրավակարգի տեսքով: Հենց այդ նորմատիվ-իրավական ձևն է Սահմանադրությունը, որին տրված են բազմաբնույթ, հաճախ նույնիսկ հակասական բնորոշումներ, սակայն սահմանադրական զարգացումների արդի միտումները հիմք են տալիս պնդելու, որ Սահմանադրությունը, չնայած իր քաղաքական հենքին, այնուամենայնիվ պետք է հանդես գա որպես հասարակական համաձայնության արդյունք՝ կոչված պաշտպանելու մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներն ու ազատությունները: Եթե նկատի ունենանք սահմանադրությունների ստեղծման հայտնի նպատակները, ապա ակնհայտ է, որ գործում ենք քաղաքացիական հասարակության հարթությունում, ուստի, իրեն ժողովրդավար համարող և իրավականի հավակնող պետությունը չպետք է Սահմանադրությունը իր ձեռքում ունենա որպես սուր, որ ճոճի հասարակության առջև, այլ ինքը՝ հասարակությունը պետք է կարողանա հիմնվել Սահմանադրության վրա՝ իշխանությունը սահմանափակելով իրավունքով:

2005թ.-ի նոյեմբերի 27-ի հանրաքվեի արդյունքում ՀՀ Սահմանադրությունում կատարված փոփոխությունները ընդհանուր առմամբ առաջընթացային էին, սակայն՝ վերապահումով: Այնուամենայնիվ դրանք կարելի է գործադրել միայն ի նպաստ ժողովրդավարության և ոչ երբեք՝ հակառակը: Ցանկացած սահմանադրական դրույթ այս կամ այն չափով առնչվում է քաղաքացիական հասարակությանը, սակայն, կարծում ենք, այս խնդրի հետ կապված, առավել կարևոր էին այն փոփոխությունները, որոնք կատարվեցին մարդու և քաղաքացու հիմնարար իրավունքների և ազատությունների, ինչպես նաև՝ իշխանությունների բաժանման, զսպումների և հակակշիռների ոլորտներում: Սահմանադրության երկրորդ գլխում կատարված փոփոխությունները ավելի համահունչ դարձրին մարդու իրավունքներին առնչվող սահմանադրական դրույթները Եվրոպական կոնվենցիային: Սահմանադրական կարգի հիմունքներում ամրագրելով մարդու իրավունքները և արժանապատվությունը՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք՝ երաշխիք ստեղծվեց իրավունքով իշխանությունը սահմանափակելու, հետևաբար՝ իրավունքի գերակայության համար: Հանրապետության նախագահի լիազորությունների կրճատումը իր հերթին նպաստեց իշխանության երեք թևերի հարաբերական անկախության ապահովմանը: Չկա ազատություն առանց օրենքի, և իշխանության բաժանումը երեք ճյուղերի միջև կոչված է ապահովելու այդ ազատությունը: Միևնույն ժամանակ պետք է գերակա լինի ոչ թե օրենքը, այլ իրավունքը՝ որպես անձի բնական և անօտարելի իրավունքների և ազատությունների ապահովման երաշխիք:

Սակայն ներսահմանադրական հակասությունների վերացումը անհրաժեշտ է, բայց ոչ բավարար քաղաքացիական հասարակության կայացման համար: Խիստ կարևոր է հասարակության, իշխանության ներկայացուցիչների և պաշտոնատար անձանց, ինչպես նաև յուրաքանչյուր անհատի բավարար իրավագիտակցությունը,

ունակությունը՝ ընկալելու Սահմանադրությունը, պատրաստակամությունը՝ կրելու իրեն իսկ վերապահված իրավունքները: Չենք կարող խոսել քաղաքացիական հասարակության կայացման մասին, եթե չկա անհատների ինքնակառավարվելու ցանկությունը: Անհրաժեշտ է, որպեսզի սահմանադրական նորմերը կյանքի կոչվեն, դրանց նկատմամբ դրսևորվի հասարակական կայուն վերաբերմունք՝ ձևավորելով հասարակության սահմանադրական մշակույթի իրական որակներ, այն դարձնելով ազգային մշակույթի օրգանական բաղադրատարրը: Այս փուլում արդեն սահմանադրական մշակույթը նոր որակ է ստանում հասարակական-պետական այն համակարգերում, ուր Սահմանադրության հետ մեկտեղ առկա է սահմանադրականությունը, որտեղ սահմանադրական նորմերն ու սկզբունքները ապրող իրողություն են, ձևավորվել է սահմանադրական ժողովրդավարության անհրաժեշտ ու բավարար միջավայր, որտեղ սահմանադրական նորմերը գործում են անմիջականորեն և կա սահմանադրական վերահսկողության արդյունավետ համակարգ, որտեղ Սահմանադրությունը ոչ թե գործիք է պետական իշխանության ձեռքին, այլ քաղաքացիական հասարակության հիմնական օրենքն է, միջոց է այդ հասարակության ներդաշնակ ու կայուն զարգացումը երաշխավորելու համար՝ ոչ միայն սահմանելով վարքագծի հիմնական կանոնները, այլև սահման դնելով իշխանությանը, այն սահմանափակելով իրավունքով: Այնուամենայնիվ՝ ՀՀ Սահմանադրությունը, կատարված փոփոխություններով ոչ միայն հռչակում է իրավական պետության գաղափարը, այլև մեխանիզմներ է գործարկում և երաշխիքներ է սահմանում դրա իրականացման համար: Կատարյալ չլինելով հանդերձ՝ այն հնարավորություն է տալիս ապահովելու իրավունքի գերակայությունը, պաշտպանելու մեր իրավունքները և կառավարվելու հավասարակշռված օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունների կողմից:

Եսթեր Բարսեղյան
Երևանի Խ. Աբովյանի անվան ՀՊՄՀ
իրավագիտության բաժնի 5-րդ կուրսի
ուսանողուհի, գիտաժողովի 2-րդ մրցանակակիր,
արժանացել է «Լավագույն գրավոր զեկույց»
մրցանակին

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽՃԱՆԿԱՐ

Նյու-Հեմպշիրում, եթե խաչմերուկում հանդիպում են սայլակավոր երկու մոտոցիկլետներ, ապա երկու մոտոցիկլետներն էլ պետք է կանգնեն և ոչ մեկը իրավունք չունի շարժվել իր տեղից, քանի չի հեռացել մյուսը:

Կենտրոնի նահանգի օրենքով կանայք կարող են մարդկանց երևալ լողազգեստով միայն այն դեպքում, եթե նրանք զինված են ճիպոտով:

Տեխասում օրենքը հանցագործին հարկադրում է կատարվելիք հանցագործության մասին բանավոր կամ գրավոր մախազգուշացնել այն իրագործելուց 13 ժամ առաջ:

Այդահո նահանգի Մոնրի քաղաքում կարելի է պարել միայն այնպես, որ երկու պարողների միջև լինի երևացող տարածություն:

Նյու-Յորքում արգելվում է ավանակին լողացնել տաշտակում:

Մեն-Լյուիսում կանայք պարտավոր են ոտից զլուխ հագնված լինել հրշեջի փրկելու փորձից առաջ:

Փաստաբան - Երբ ես պատանի էի, իմ նվիրական երագանքն էր՝ ծովահեն դառնալ:

Հաճախորդ - Ձեր բախտը բերել է: Բոլորին չէ, որ հաջողվում է իրականացնել պատանեկան տարիների երագանքը:

Յոթնամասունամյա ծերունին հանդիպում է իր ութսունամյա ծանոթին:

- Լավ տեսք ունես, որտեղի՞ց ես գալիս:
- Բանտից: Նստել եմ տասը տարի՝ բռնաբարության համար:
- Ինչպե՞ս: Դեռ տասը տարի առաջ դու ասում էիր, որ դա քեզ այլևս չի հուզում:
- Այո, պատկերացրո՞ւ, ես ինչքան ուրախացա, երբ դատավորը հակառակն ապացուցեց:

Դատավոր - Եվ այսպես՝ ամբաստանյալ, դուք հաստատում եք, որ ոչինչ չեք փախցրել: Իսկ ինչու՞ եք դուք մտել ուրիշի բնակարանը և այն էլ՝ գիշերը:

Ամբաստանյալ - Ես Ձեզ, պարոն դատավոր, չեմ հասկանում: Երբ դուք ինձ վերջին անգամ դատել եք գողության համար, դուք կշտամբել եք, թե ես գողություն եմ արել «օրը ցերեկով»: Այժմ դուրս է գալիս, որ չի կարելի գողանալ նաև գիշերները: Այդ դեպքում ես ե՞րբ կարող եմ զբաղվել իմ արհեստով:

- Այդ դու՞ք եք խորհուրդներ տալիս դատական գործերով:
- Այո:
- Ներեցեք ... իսկ այդ գործում դուք փորձ ունե՞ք :
- Իհարկե ...ես ինքս տասն անգամ դատվել եմ:

Ընտանեկան թունդ վեճի ժամանակ կինը լացակումած ասում է.

- Ավելի լավ կլիներ, որ ես ամուսնանայի հրեշի հետ:
- Դա արդեն հնարավոր չէր լինի : Օրենքն արյունակցական ամուսնություններ չի թույլատրում:

«Դատավորի կողմնապահությունը գալիս է նրանից, որ նա ընտիր կապերի մեջ է իմ կնոջ հետ»:

(հայացադիմումից)

«Ամենայն քաշի և նրա կողմից քարշ տրվող բազմոց-մահճակալի անհամապատասխանությունը հասցրել է նրա շուռ գալուն»:

(վճռից)

«Միսակյանին աշխատանքից ազատումը կատարվել է ոչ ճիշտ, քանի որ ճիշտ լինելու հիմքերը բացակայում են»:

(գրությունից)

«Վարդանյանի տնտեսությունում հայտնաբերվեցին չորս խոճկորներ, վերցրեցին և կցեցին գործին, որպես իրեղեն ապացույց»:

(վճռից)

«Երեկ ես ժողովի չեկա, որովհետև ավագ քննիչի հետ զբաղված էի կողոպուտով»:

(բացատրությունից)

«Այս մոտոցիկլետը ես գնել եմ ձեռքի վրայից, կնոջս հետ միասին»:

(բացատրությունից)

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱՏՈՒ

Հեռ.՝ (374 10) 54-01-99
Ֆաքս՝ (374 10) 58-02-99
Էլ.փոստ՝ ega e e e @a a.a

Լրատվական գործունեություն իրականացնող՝

«Հայաստանի երիտասարդ իրավաբանների ասոցիացիա» ՀԿ

Հասցե՝ ք. Երևան,
Նալբանդյան 7, բն. 2

Պետական գրանցման վկայականի համարը՝
03Ա 057970, տրված՝ 27.12.2002 թ.

Թողարկման պատասխանատու և խմբագիր՝
Նարինե Կարապետյան

«ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱՏՈՒՆ»
ՏԱՐԱԾՎՈՒՄ Է ԱՆՎՃԱՐ

Տպաքանակը՝ 500 օրինակ
Ծավալը՝ 1 տպ. մամուլ
Ստորագրված է տպագրության
31.10.2006թ.

Տպագրվում է 2006թ. հունիսից